

Hemşirelerin araştırma sonuçlarını kullanımında Engeller Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirliği

Ayla Yava (*), Nuran Tosun (**), Hatice Çiçek (**), Tülay Yavan (***), Gülşen Terakye (****), Sevgi Hatipoğlu (*)

Özet

Hemşirelik uygulamalarının kanıta dayanırılması, bakım kalitesinin yükseltilmesinde önemli bir etken olarak görülmektedir. Ancak yapılan çalışmalar hemşirelerin araştırma sonuçlarını istenilen düzeyde kullanmadığını ve kanıta dayalı hemşirelik konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır. Araştırmamızın amacı, hemşirelik araştırmalarının sonuçlarının uygulamalara yansıtılmasındaki engelleri ve kolaylaştırıcı faktörleri belirlemede kullanılan "Engeller Ölçeği"nin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmaktır. Araştırma 1-30 Eylül 2004 tarihleri arasında Ankara'da bulunan iki farklı kuruma ait dokuz hastanede çalışan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 631 hemşire ile yapılmıştır. Hemşirelerin %88.7'si bir araştırmada yer almamış ve %70.0'i bilimsel aktivitelere katılmamıştır. Ölçeğin genel iç ölçek tutarlılığı cronbach α katsayısı 0.87 olarak bulunmuş ve ölçek güvenilir olarak kabul edilmiştir. Hemşirelerin araştırma sonuç-

larını kullanmasında en önemli engeller; kendini uygulamaları değiştirmek için yeterli güce sahip görmeme, araştırmaları okumak için yeterli zaman bulunmaması ve hemşirelik uygulamaları için yeterli imkan olmaması olarak sıralanmıştır.

Anahtar kelimeler: Araştırma sonuçlarını kullanma, Engeller Ölçeği, hemşire, kolaylaştırıcılar

Summary

Validity and reliability of "Barriers Scale" in utilization of research results by nurses

Evidence-based nursing applications are an important factor in increasing the quality of care. However, studies have shown that nurses do not use research results adequately and they do not have adequate information about evidence-based nursing. The aim of this study was to carry out a validity and reliability study of the "Barriers Scale" used to determine the barriers and facilitating factors related to applying the results of nursing studies. The study was carried out with a total of 631 nurses from 9 hospitals belonging to two different institutions in Ankara between September 1 and 30, 2004. Of all the nurses, 88.7% did not participate in any study and 70.0% did not participate in any scientific activity before. The general internal consistency Cronbach α coefficient of the scale was 0.87 and the scale was accepted as reliable. The most important barriers to the nurses' use of study results were not seeing enough authority in themselves to change current applications, not having enough time to read studies and not having adequate resources for nursing applications.

Key words: Research utilization, "Barriers Scale", nurse, facilitators

- * GATA Hemşirelik Yüksek Okulu, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği BD
- ** GATA Hemşirelik Yüksek Okulu, İç Hastalıkları Hemşireliği BD
- *** GATA Hemşirelik Yüksek Okulu, Kadın Hastalıkları ve Doğum Hemşireliği BD
- **** Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü

Bu çalışma, TSK 15. Askeri Tıp Kongresi'nde (31 Mayıs-2 Haziran 2006, GATA, Ankara) sözel bildiri olarak sunulmuştur

Ayrı basım isteği: Ayla Yava, GATA Hemşirelik Yüksek Okulu, Etik-06018, Ankara
E-mail: aycosel@yahoo.com

Makalenin geliş tarihi: 05.01.2007
Kabul tarihi: 13.03.2007

Giriş

Türkiye'de hemşirelik alanında yapılan araştırmalar giderek artmakta olup araştırmaların daha çok akademisyen hemşireler tarafından yapıldığı ve yayınlandığı görülmektedir. Hemşirelik araştırmalarının amacı, kanıta dayalı uygulama (KDU) için sağlam bir temel oluşturmak, hemşirelerin bu temeli en iyi şekilde kullanmasını ve üretilen bilginin hemşirelik uygulamalarına dayanak oluşturmasını sağlamaktır. Hemşirelik uygulamalarının kanıta dayandırılması, bakım kalitesinin yükseltilmesinde önemli bir etken olarak görülmektedir. Ancak son zamanlarda yapılan çalışmalar, hemşirelerin araştırma sonuçlarını istedik düzeyde kullanmadığını ve KDU konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır (1,2).

KDU; "özenli ve dürüstçe yapılmış, açık, net, doğru kararların ortaya çıktığı araştırma sonuçlarının hasta bakımında kullanılması" olarak tanımlanmaktadır (3-6). Araştırma kullanımı konusu, hemşirelik literatürüne 1970'lerin başında girmiş olup araştırma bulgularının klinik

uygulamalara aktarılması konusuna son yıllarda daha fazla önem verilmektedir (5,7). Hemşirelerin büyük bir kısmı araştırmaların değerine inandıklarını ifade ederken, birçok araştırmacı, hemşirelerin araştırma sonuçlarından çeşitli nedenlerle yeterince faydalanmadıklarını ifade etmektedir (5,8-10).

Platin, Türkiye'deki hemşirelik araştırmalarının KDU için uygunluğunu sorguladığı sunusunda, araştırmaların daha çok yöntemsel yetersizliklerine, hemşirelerin araştırma yapma konusunda bilgi gereksinimi olduğuna ve yurt dışında yapılan araştırmaların da, yeterli seviyede yabancı dil bilmeme nedeniyle okunamadığına dikkat çekmiştir. Türkiye'de hemşirelik araştırmalarını konu alan bazı çalışmalarda, genel olarak hemşirelerin araştırmaların yararına inandıkları, ancak araştırma sonuçlarının kliniğe uygulanabilir olmadığını düşündükleri belirtilmektedir. Araştırmaların çoğunun akademisyenler tarafından ve genellikle akademik bir aşamayı gerçekleştirmek için yapıldığı, bu nedenle araştırma sorularının gerçek uygulama alanlarından çok, hemşirelik literatürüne dayandığı ve hemşirelik sorunlarına çözüm getirmede yetersiz kaldığı belirtilmiştir (11).

Türkiye'de hemşirelik araştırmaları ancak 1955 yılında hemşirelik yüksekokullarının kuruluşu ile başlamış, 1972 yılında yüksek lisans ve doktora programlarının açılmasından sonra da hemşire araştırmacılar mesleki araştırmalar gerçekleştirip bunları ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılarda sunmaya başlamışlardır. Ülkemizde araştırma etkinliklerinin örgütlü bir yapıya kavuşturulmasında diğer bir önemli

adım da 1996 yılında Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derneği'nin kurulmasıdır (2,12).

Türkiye'de hemşirelik alanındaki çalışmalara ulaşmada önemli bir faktör olan hemşirelik dergileri, nitelik ve nicelik olarak gelişme göstermektedir. Bu anlamda ülkemizde yayınlanan ilk hemşirelik dergisi Türk Hemşireler Dergisi'dir. Bugün yüksekokullar, mesleki dernekler ve medya kuruluşları tarafından yayınlanan 10'un üzerinde bilimsel dergi bulunmaktadır.

Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen Türkiye'de hemşirelik araştırmalarının sonuçlarının klinik uygulamadaki yeri ile ilgili yeterli ve net veriler yoktur. Ayrıca yayımlanan makaleleri kanıt düzeyleri açısından değerlendiren bir hemşirelik araştırma merkezi henüz bulunmamaktadır. Hemşirelerin araştırma sonuçlarına ulaşma ve bu sonuçların uygulamaya aktarılmasında yaşadığı güçlüklerle ilgili Türkiye'de kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır.

Bu araştırmanın amacı, hemşirelik araştırmalarının sonuçlarının uygulamalara yansıtılmasındaki engelleri ve kolaylaştırıcı faktörleri belirlemede kullanılan Prof. Sandra Funk (PhD) tarafından 1991 yılında geliştirilen "Engeller Ölçeği"nin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını yapmaktır.

Ayrıca bugüne kadar Türkiye'de hemşirelerin karşılaştıkları engeller ve kolaylıklar konusunda sınırlı sayıda araştırma sonucu bulunduğundan, çalışmamız bu boşluğu doldurmak amacıyla planlanmış ve uygulanmıştır.

Ayrıca hemşirelerin araştırma sonuçlarını yansıtılabilmelerinde etkisi olacak bilimsel araştırmalara ve faaliyetlere katılımları ve bilimsel dergileri takip etme düzeyleri konusunda da bilgi edinilmesi

amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

KDU'nun hemşirelik bakımına yansıtılmasındaki engelleri belirleyen "Engeller Ölçeği"nin bugüne kadar pek çok ülkede hemşireler tarafından kullanıldığı tespit edilmiş, ölçeğin hemşirelerin araştırma sonuçlarını kullanmalarını engelleyen ya da kolaylaştıran faktörleri belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirtilmiştir (8,13-19).

Engeller Ölçeği: Ölçeğin orijinali 28 yapılandırılmış maddeden ve dört alt gruptan (Hemşire, Uygulama, Araştırma ve Sunum) oluşmaktadır. Hemşire alt grubu, hemşirenin özellikleri, araştırma becerileri ve farkındalıkları şeklinde sekiz madde; uygulama alt grubu, kurumun özellikleri, uygulama engelleri ve sınırlılıkları şeklinde sekiz madde; araştırma alt grubu, araştırmaların özellikleri ve kalitesi şeklinde altı madde; sunum alt grubu, iletişim özellikleri ve araştırma sonuçlarına ulaşım şeklinde altı maddeden ibarettir. Bunun yanı sıra ölçekte araştırma kullanımını kolaylaştırıcı faktörleri belirlemek amacıyla bir açık uçlu soru bulunmaktadır.

Araştırmamızda kullandığımız Engeller Ölçeği ise 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin orijinalinde bulunan 28 maddesine ek olarak Kajermo ve ark.nın kullandıkları "Araştırmalar genellikle yabancı bir dilde yayınlanmaktadır" maddesi (8) ve Retsas'ın kullandığı "Takip edilemeyecek kadar çok sayıda araştırma sonucu mevcuttur" maddesi araştırmamızda kullandığımız engeller ölçeğine eklenmiştir (13). Bu iki madde de ölçeğin puanlandırma sistemine dahil edilmiş, ancak herhangi bir alt gruba yerleştiril-

memiştir.

Maddeler beş puanlı Likert tipi ölçek ile puanlandırılmıştır (0: Fikrim yok, 1: Hiç katılmıyorum, 2: Kısmen katılıyorum, 3: Oldukça katılıyorum, 4: Tamamen katılıyorum). Ölçekteki 30 madde 0-4 arasında puanlanmaktadır. Alt grup ve genel puan ortalamaları arttıkça, ölçekte yer alan maddelerin engel olarak algılanma durumları da artmaktadır. Ölçeğin genel puan ortalaması ve alt grupların puan ortalamalarına göre geçerlilik ve güvenilirlik katsayıları belirlenmiştir. Engeller Ölçeği'nde her faktör/maddenin Cronbach α katsayısı, ölçeğin iç tutarlılığı için hesaplanmıştır. Ölçeğin dört alt grubunun Cronbach α katsayıları sırasıyla 0.80, 0.80, 0.72, 0.65 olarak bulunmuştur. Görünüm ve içerik geçerliliği sağlanmıştır (8,13,14,16).

Ölçek iki dil bilimci tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, daha sonra yine farklı iki uzman dil bilimci tarafından İngilizce'ye çevrilerek, bu çevirideki ifadeler ölçeğin orijinali ile karşılaştırılmıştır. Ölçeğin çeviri işlemi tamamlandıktan sonra hemşirelik ve araştırma konularında uzman iki hemşire öğretim üyesi tarafından incelenmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ölçeğin ön uygulaması GATA Eğitim Hastanesinde görev yapan 20 hemşire ile yapılmış olup, bu hemşirelerden elde edilen sonuçlar araştırmaya dahil edilmemiştir.

Çalışma grubu: Araştırma Ankara'da bulunan iki farklı kuruma ait dokuz hastanede yapılmıştır. Bu hastanelerden üçü askeri hastane (GATA Eğitim Hastanesi, Etimesgut Hava Hastanesi, Ankara Asker Hastanesi), altısı Sağlık Bakanlığı'na (S.B.) bağlı hastanelerdir (S.B. Etlik İhtisas, S.B. Dışkapı Yetişkin, S.B.

Dışkapı Çocuk, S.B. Göz Bankası, S.B. Ulus, S.B. Fizik Tedavi Hastanesi). Araştırmanın uygulama aşamasında bu altı hastane Sosyal Sigortalar Kurumu'na (SSK) bağlı iken, 2005 yılında bu hastaneler S.B.'na devredilmiştir.

Araştırma anketleri 1-30 Eylül 2004 tarihleri arasında uygulanmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde bu hastanelerde toplam 1326 hemşirenin görev yaptığı, ancak izin, istirahat ve gebelik gibi nedenlerle 329 hemşirenin görevde olmadığı ve halihazırda 947 hemşirenin çalıştığı saptanmıştır. Hastane yöneticilerinden gerekli izinler alındıktan sonra her hastane için ayrı günlerde randevu alınmış ve planlanan günlerde araştırmacılar hastanelere giderek araştırmanın amacını hemşirelere açıklamışlardır. Gönüllü olan hemşirelerden "Engeller Ölçeğini" doldurmaları istenmiştir. Altı yüz otuz bir (%66.6) hemşire tarafından ölçek doldurulmuştur. Tüm anketler 22 çalışma gününde tamamlanmıştır.

İstatistiksel analiz: Tüm istatistikler, SPSS 11.0 (SPSS Inc., Chicago, IU., USA) istatistik paket programı kullanılarak yapılmıştır. Ölçek iç güvenirliliğinin belirlenmesinde Cronbach α katsayısı, genel ölçek ve alt gruplar (Hemşire, Uygulama, Araştırma ve Sunum) için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Karşılaştırmaların yapılabilmesi için genel ölçek ve alt grup ortalamaları ile standart sapmaları hesaplanmıştır. Engellerin önemlilik derecesine göre sıralanmasında hemşirelerin her madde için verdikleri "Tamamen katılıyorum" ve "Oldukça katılıyorum" yanıtları birleştirilerek, sayı ve yüzde olarak büyükten küçüğe doğru sıralanmıştır. Buna göre sayı ve yüzdesi en yüksek olan üç engel, en önemli engeller olarak değeri-

lendirilmiştir. Gruplara göre karşılaştırmalar için iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi (t test), ANOVA kullanılmıştır. Tüm veriler ile ilgili tanımlayıcı istatistiklerde Ortalama \pm Standart Sapma ($\bar{x} \pm ss$) ve yüzdelik (%) gösterimi kullanılmıştır. $p < 0.05$ değeri "İstatistiksel olarak önemli" şeklinde yorumlanmıştır.

Ölçeğin dışında anket formunda; yaş, mezun olunan okul, hastane, klinik, toplam çalışma süresi, araştırma konusunda eğitim alma durumu ile araştırmalara ve bilimsel aktivitelere katılma durumu ile ilgili sorular yer almıştır. Araştırma sonuçlarının uygulanabilir olmasını kolaylaştıran faktörlerin belirlenmesi için bir açık uçlu soru sorulmuştur.

Araştırmanın etik yönü: Araştırmamızda Engeller Ölçeği'nin kullanımını için Prof. Sandra Funk (PhD)'dan izin alınmıştır. Ayrıca GATA Eğitim Hastanesi Yerel Etik Komitesi ve diğer hastane yöneticilerinin izni ile çalışmaya başlanmıştır.

Bulgular

Tablo I'de araştırmamıza katılan hemşirelerin bazı tanıtıcı özellikleri yer almaktadır. Buna göre hemşirelerin %51.7'si GATA Eğitim Hastanesi ve Ankara'da bulunan diğer askeri hastanelerde, %48.3'ü S.B. Ankara hastanelerinde görev yapmaktadır. Yaş ortalamaları 31.65 ± 5.86 yıl ve çalışma süresi ortalamaları 11.62 ± 6.17 yıldır. Hemşirelerin %41.2'si cerrahi, %23.8'i dahili kliniklerde görev yapmakta olup, diğerleri acil, ameliyathane, poliklinik ve yoğun bakım ünitelerinde çalışmaktadır. Hemşirelerin %55.8'i klinik hemşiresi, %61.0'i Sağlık Meslek Yüksek Okulu mezunudur.

Tablo II'ye göre hemşirelerin

%88.7'si çalıştığı bölümde yapılan herhangi bir araştırmaya araştırmacı olarak katılmamış, %30.0'u kongre ve sempozyum gibi bilim-

İngilizce bilenlerin de %7.1'i iyi derecede İngilizce bildiğini belirtmiştir. Hemşirelerin %99.0'u araştırma konusunda mezuniyet

0.73, 0.64, 0.78 ve 0.75 olarak hesaplanmış olup, ölçek Türk hemşirelerinin araştırma sonuçlarını kullanmada engelleyici faktörleri belirleyen "Engeller Ölçeği"ni kullanmaları için geçerli ve güvenilir bulunmuştur.

Tablo IV'de hemşirelerin "Engeller Ölçeği"ndeki maddelere "Oldukça katılıyorum" ve "Tamamen katılıyorum" olarak verdikleri yanıtlara göre maddelerin büyükten küçüğe doğru sıralanmış şekli görülmektedir. "Oldukça katılıyorum" ve "Tamamen katılıyorum" yanıtları birleştirilmiştir. Ayrıca tabloda aynı maddelere verilen "Fikrim yok" yanıtlarının sayı ve yüzdeleri de görülmektedir. Hemşirelerin en önemli olarak algıladıkları ilk on engel tabloda işaretlenmiştir. Hemşirelerin en önemli gördükleri ilk üç engel "Hemşireler kendilerini, uygulamaları değiştirmek için yeterli güce sahip görmemektedir (%63.6)", "İşyerinde araştırmaları okumak için yeterli zaman yoktur (%54.0)" ve "Hemşirelik uygulamaları için yeterli imkan yoktur (%52.8)" şeklinde sıralanmıştır. İlk on engelin yedi tanesi "Uygulama", üçü ise "Sunum" alt grubundaki maddelerdir.

Araştırmada hemşirelerin en yüksek oranda "Fikrim yok" yanıtını verdikleri maddeler tabloda işaretlenmiştir. Buna göre hemşireler en çok "Araştırma sonuçları onaylanmamıştır (%56.1)" maddesine "Fikrim yok" yanıtı vermişler ve diğerleri "Araştırma" alt grubundaki maddelerde yoğunlaşmıştır.

Tablo V'de hemşirelerin bazı tanıtıcı özellikleri ve bilimsel aktivitelere katılım durumları genel ölçek ortalamaları bakımından karşılaştırılmıştır. Buna göre S.B. hastanelerinde çalışan ve bilimsel araştırma yapan hemşire-

Tablo I. Hemşirelerin bazı tanıtıcı özellikleri (n=631)

Özellikler	Sayı	%
Yaş ($\bar{x} \pm ss^* = 31.65 \pm 5.86$, min=22, max=52, medyan= 30.00)		
29 ve altı	310	49.1
30 ve üzeri	321	50.9
Hastane		
GATA Eğitim Hastanesi	258	40.9
Diğer askeri hastaneler (Etimesgut Hava Hastanesi, Ankara Asker Hastanesi)	68	10.8
S.B. Etlik İhtisas	55	8.7
S.B. Dışkapı Yetişkin	73	11.6
S.B. Dışkapı Çocuk	60	9.5
S.B. Göz Bankası	32	5.0
S.B. Ulus Hastanesi	63	10.0
S.B. Fizik Tedavi Hastanesi	22	3.5
Çalışma süresi ($\bar{x} \pm ss^* = 11.62 \pm 6.17$, min= 2, max=34 medyan= 11.00)		
10 yıl ve altı	308	48.8
11 yıl ve üzeri	323	51.2
Çalıştığı klinik		
Cerrahi klinik	260	41.2
Dahili klinik	150	23.7
Acil	71	11.3
Ameliyathane	49	7.8
Poliklinik	30	4.7
Yoğun bakım	71	11.3
Görevi		
Hastane/klinik başhemşiresi	74	11.7
Klinik hemşiresi	352	55.8
Yoğun bakım hemşiresi	151	23.9
Ameliyathane hemşiresi	46	7.3
Eğitim hemşiresi	8	1.3
Mezun olduğu okul		
Sağlık Meslek Lisesi	135	21.4
Sağlık Meslek Yüksek Okulu	385	61.0
Hemşirelik Yüksek Okulu	111	17.6
Toplam	631	100.0

*: $\bar{x} \pm ss =$ Ortalama \pm standart sapma

sel bir faaliyete en az bir kere ve bunların da %83.6'sı dinleyici olarak katılmıştır. Hemşirelerin %66.1'i araştırmalarda yer almak istediğini, %90.8'i hemşirelik alanında yayınlanan bilimsel bir dergiyi takip etmediğini, %95.7'si bilimsel faaliyetlerden genel olarak haberdar olmadıklarını ifade etmiştir. Yabancı dil olarak İngilizce bilme oranı %60.7'dir.

sonrası kurs almamıştır.

Tablo III'de "Engeller Ölçeği"nin genel ve alt gruplarının güvenilirlik katsayıları (Cronbach α) yer almaktadır. Tabloya göre "Engeller Ölçeği"nin genel ölçek iç tutarlılığı için Cronbach α değeri 0.87 olarak hesaplanmıştır. "Hemşire", "Uygulama", "Araştırma" ve "Sunum" alt grupları için Cronbach α değerleri sırasıyla

lerde genel ölçek ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Aralarındaki farklılık istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.05$). Çalışma süreleri, mezun olunan okul, kongre-sempozyum gibi bilimsel faaliyetlere katılma ve İngilizce bilme durumları bakımından genel ölçek ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo VI'da hemşirelerin, ankette yer alan, araştırma sonuçlarını kullanmayı kolaylaştıran faktörlere ilişkin açık uçlu soruya verdikleri cevaplar gruplanmış şekil-

de görülmektedir. Buna göre hemşireler en önemli kolaylaştırıcı faktör olarak "Sağlık kurumlarında Araştırma Geliştirme (AR-GE) gibi merkezlerin kurulması ve araştırmaların bu merkezlerde değerlendirilmesi, klinikte kullanımı uygun olanların belirlenmesi, sonuçların duyurulması ve bu merkezlerin yönetim tarafından desteklenmesi" görüşünü belirtmişlerdir.

Tartışma

Bu çalışmada, Türkiye'de hemşirelerin araştırma sonuçlarını kullanmalarını engelleyen faktör-

Tablo III. Genel ölçek ve alt grupların ortalamaları ve Cronbach α katsayıları

	Ortalama	Cronbach α
Hemşire	2.20	0.73
Uygulama	2.44	0.64
Araştırma	1.46	0.78
Sunum	2.11	0.75
Genel	1.95	0.87

lerin belirlenmesinde kullanılan "Engeller Ölçeği"nin geçerlilik ve güvenilirlik çalışması ile ölçek puanlarının hemşirelerin bazı özellikleri ile karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırmamıza iki farklı kuruma ait dokuz hastaneden 631 hemşire gönüllü olarak katılmıştır.

Ölçeğin genel iç tutarlık katsayısı (Cronbach α) 0.87, alt ölçek gruplarının katsayıları sırasıyla 0.73, 0.64, 0.78 ve 0.75 gibi oldukça yüksek bir düzeyde bulunmuş olup, ölçeğin Türkiye'de hemşirelerin araştırma sonuçlarını kullanmadaki engellerini belirlemede kullanılabilir olduğu kanısına varılmıştır. Ölçeğin kullanıldığı diğer araştırmalarda da bizim çalışmamıza benzer şekilde ölçek geçerli ve güvenilir bulunmuştur (8,13,14,16). Aynı ölçeğin Türkiye'de bir üniversite hastanesinde çalışan 300 gönüllü hemşire ile yapılan bir başka geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında, madde toplam puan güvenirliliği 0.92 olarak saptanmıştır (20). Aradaki fark, bizim çalışmamızın dokuz farklı hastanede yapılması ve katılan hemşire sayısının diğer araştırmadaki hemşire sayısının iki katından fazla olması ile açıklanabilir.

Araştırmamızda hemşirelerin araştırmalara ve bilimsel aktivitelere katılımı konusundaki durumları da belirlenmiştir (Tablo II). Buna göre hemşirelerin büyük bir kısmının bilimsel araştırmalara ve etkinliklere katılma ve mesleki bir dergi takip etme oranlarının

Tablo II. Hemşirelerin araştırmalara/bilimsel aktivitelere katılımı (n=631)

	Sayı	%
Daha önce bilimsel araştırmaya katılma durumu		
Katılmadı	560	88.7
Katıldı	71	11.3
Bilimsel faaliyetlere katılma durumu (kongre, sempozyum, vb.)		
Katılmadı	442	70.0
Katıldı	189	30.0
Bilimsel etkinliğe katılma şekli*		
Bildiri ile	27	14.3
Dinleyici	158	83.6
Organizasyon görevlisi	4	2.1
Kongreye katılma sayısı*		
Sadece bir kez	107	56.6
Her yıl	29	15.4
Nadiren	53	28.0
Kongrelere katılımında maddi destek*		
Yok	113	59.8
Bir miktar kurum desteği	48	25.4
Kurum karşılar	28	14.8
Araştırmalarda yer alma isteği		
İstiyor	417	66.1
İstemiyor	214	33.9
Takip ettikleri dergiler		
Var	58	9.2
Yok	573	90.8
Bilimsel faaliyetlerden haberdar olma durumu		
Haberdar	27	4.3
Haberdar değil	604	95.7
Yabancı dil (İngilizce) bilme durumu		
Biliyor	383	60.7
Bilmiyor	248	39.3
Yabancı dil seviyesi**		
İyi	27	7.1
Orta	167	43.6
Zayıf	189	49.3
Mezuniyet sonrası araştırma konusunda kurs alma durumu		
Yok	625	99.0
Var	6	1.0

* : Yüzdeler bilimsel faaliyetlere katılan 189 kişiye göre alınmıştır

** : Yüzdeler İngilizce bilen 383 kişiye göre alınmıştır

Tablo IV. Hemşirelerin araştırma sonuçlarının kullanımında orta veya büyük derecede algıladıkları engellerin sıralanması (n=631)

Sıra no	Alt gruplar*	Engeller	"Oldukça katılıyorum" + "Tamamen katılıyorum" n (%)	"Fikrim yok" n (%)
1	U	Hemşireler kendilerini, uygulamaları değiştirmek için yeterli güce sahip görmemektedir	400 (%63.6)	9 (%1.4)
2	U	İşyerinde araştırmaları okumak için yeterli zaman yoktur	341 (%54.0)	4 (%0.6)
3	U	Hemşirelik uygulamaları için yeterli imkan yoktur	333 (%52.8)	2 (%0.3)
4	U	Hemşireler araştırma sonuçlarının uygulamalar için genellenebileceğine inanmamaktadır	307 (%48.7)	43 (%6.8)
5	U	Hastanenin diğer personeli uygulamayı desteklememektedir	290 (%46.0)	61 (%9.7)
6	U	Uygulamalarda doktorlar işbirliği içinde değildir	349 (%45.3)	17 (%2.7)
7	U	İş yerinde yeni fikirleri uygulamak için yeterli zaman yoktur	266 (%42.1)	8 (%1.3)
8	S	Araştırma yazılarına kolay ulaşılammaktadır	266 (%42.1)	138 (%21.9)
9	S	Araştırmalar genellikle yabancı bir dilde yayınlanmaktadır	260 (%41.2)	200 (%31.7)
10	S	Aynı konuda yapılmış araştırma makaleleri tek bir yerde toplanmış değildir	259 (%41.0)	220 (%34.9)
11	H	Hemşireler araştırmalardan çok az menfaatleri olduğunu düşünmektedir	241 (%38.2)	69 (%10.9)
12	S	Araştırmalardaki istatistiksel analizler anlaşılabilir değildir	237 (%37.5)	123 (%19.5)
13	H	Hemşireler araştırma sonuçlarını tartışabilecek iş arkadaşlarından yoksundur	234 (%37.1)	44 (%7.0)
14	H	Hemşireler kendilerini, araştırmanın kalitesini değerlendirebilecek yeterlilikte görmemektedir	222 (%35.1)	22 (%3.5)
15	A	Araştırma sonuçları yeterince hızlı yayınlanmamaktadır	218 (%34.6)	247 (%39.1)
16	H	Araştırmaya dayalı bir değişiklik ihtiyacı bildirilmemiştir	219 (%34.4)	243 (%38.5)
17	S	Araştırmalar hemşirelik uygulamaları ile örtüşmemektedir	195 (%30.9)	150 (%23.8)
18	H	Hemşireler, yeni fikirleri denemek veya değiştirmek konusunda gönülsüzdür	190 (%30.1)	38 (%6.0)
19	A	Araştırmaların yöntemsel yetersizlikleri mevcuttur	187 (%29.6)	259 (%41.0)
20	H	Hemşireler araştırma bilincine sahip değildir	183 (%29.0)	28 (%4.4)
21	A	Hemşireler araştırma sonuçlarına inanıp inanmama konusunda kararsızdır	170 (%27.0)	143 (%22.7)
22	H	Hemşireler araştırmaların hiçbir amaca hizmet etmediğini düşünmektedir	166 (%26.3)	82 (%13.0)
23	S	Araştırmalar açık ve anlaşılır ifadelerle yazılmamaktadır	164 (%25.9)	137 (21.7)
24	A	Araştırma sonuçları onaylanmamıştır	157 (%24.9)	354 (%56.1)
25	S	Pratik uygulamalar anlaşılabilir değildir	151 (%23.9)	63 (%10.0)
26	A	Bugüne kadar bu konuda hiç araştırma yapılmamıştır	144 (%22.8)	272 (%43.1)
27	U	Hastane yönetimi araştırma sonuçlarını uygulamaya izin vermemektedir	137 (%21.7)	223 (%35.3)
28	H	Hemşireler uygulamadaki değişikliklerin hastalar için çok fazla yarar sağlamayacağını düşünmektedir	135 (%21.4)	57 (%9.0)
29	S	Takip edilemeyecek kadar çok sayıda araştırma sonucu mevcuttur	121 (%19.2)	228 (%36.1)
30	A	Literatürdeki araştırmalarda çelişkili ifadeler yer almaktadır	108 (%17.1)	292 (%46.3)

*H: Hemşire, U: Uygulama, A: Araştırma, S: Sunum

oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu konuda ülkemizde Khorshid tarafından lisans mezunu 120 hemşire ile yapılan çalışmada, hemşirelerin %39.17'sinin daha önce bir araştırma yürüttüğü, %45.0'inin ise bilimsel etkinliklere katıldığı ve %30.0'unun mesleki dergileri takip ettiği belirtilmektedir (1). İki çalışma arasındaki farklılığın araştırmaların yapıldığı grupların eğitim seviyelerinin farklı olmasından kaynaklandığı değerlendirilmiştir

olup, araştırmalara ve bilimsel etkinliklere ilgide eğitim seviyesinin önemli bir faktör olduğu kanısına varılmıştır. Sürpriz bir sonuç olarak çalışmamızda hemşirelerin araştırmalara ve bilimsel etkinliklere katılma oranı çok az olmasına rağmen hemşirelerin çoğunluğu araştırmalarda yer almak istemektedir. Bu da hemşirelerin araştırmalara değer verdikleri, ancak bu konuda yeterli bilgiye sahip olmamaları nedeniyle araştırmalara yeterince

katılmadıkları şeklinde yorumlanmıştır. Retsas tarafından Avustralya'da yapılan bir çalışmada hemşirelerin %65.0'inin en az ayda bir kere mesleki bir dergi okudukları, bunların da sadece %4.0'ünün araştırma makaleleri yayınlayan dergiler olduğu belirtilmektedir (8). Bu durum da bizim çalışmamızda olduğu gibi hemşirelerin araştırma makaleleri okuma konusunda istekli olmadıklarını göstermektedir.

Çalışmamızda hemşireler

Tablo V. Hemşirelerin bazı tanıtıcı özellikleri ve bilimsel aktivitelere katılım durumlarının genel ölçek ortalamaları ile karşılaştırılması (n=631)

Tanıtıcı özellikler (n - %)	Genel ölçek ortalamaları		
	$\bar{x} \pm ss^*$	t**	p
Çalışma süresi			
10 yıl ve altı (308 - %48.8)	8.08±17.67		
11 yıl ve üzeri (323 - %51.2)	9.09±08.33	-0.707	0.480
Mezun olduğu okul			
HYO (111 - %17.6)	61.09±13.60		
SMYO (385 - %61.0)	57.28±19.75	F=2.698***	0.068
SML (135 - %21.4)	60.28±15.52		
Hastaneler			
GATA Eğt. Hast. /Diğer Ask. Hst. (326-%51.7)	51.78±16.63		
S.B. (305 - %48.3)	65.88±16.52	-10.679	0.000
Bilimsel araştırma yapma durumu			
Yok (560 - %88.7)	58.02±18.23		
Var (71 - %11.3)	63.15±15.51	2.269	0.024
Bilimsel faaliyetlere katılma durumu (Kongre, sempozyum, vb.)			
Katılmadı (442 - %70.0)	58.89±18.92		
Katıldı (189 - %30.0)	57.92±15.66	0.620	0.536
İngilizce bilme durumu			
Biliyor (379 - %60.1)	59.04±16.49		
Bilmiyor (252 - %39.9)	57.92±20.08	-0.735	0.463

*: $\bar{x} \pm ss$ = Ortalama±standart sapma

** : İki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi (t-test)

***: ANOVA testi

HYO: Hemşirelik Yüksek Okulu

SMYO: Sağlık Meslek Yüksek Okulu

SML: Sağlık Meslek Lisesi

Tablo VI. Araştırma sonuçlarının kullanımını kolaylaştıran faktörler konusunda hemşirelerin belirttiği öneriler (n=271)

Kolaylaştırıcı faktörler	Sayı
1. Sağlık kurumlarında Araştırma Geliştirme (AR-GE) gibi merkezlerin kurulması ve araştırmaların bu merkezlerde değerlendirilmesi, klinikte kullanımı uygun olanların belirlenmesi, sonuçların duyurulması ve bu merkezlerin yönetim tarafından desteklenmesi	156
2. Hastane yönetiminin hemşireleri araştırma yapma ve sonuçlarını kullanma konusunda desteklemesi ve teşvik etmesi	71
3. Hizmet içi eğitimlerde literatür saati konulması ve klinik araştırmaların bu saatler içerisinde anlaşılır ifadelerle tanıtılması	49
4. Eğitim hemşirelerinin araştırma konusunda eğitilmesi ve onların da klinik hemşirelerini araştırma konusunda desteklemesi (özellikle gereç ve yöntem konusunda)	37
5. Hemşirelik araştırma projelerine ve bilimsel etkinliklere daha fazla finanssal destek sağlanması	35
6. Hemşirelik uygulamalarının yasalarla güvence altına alınması	12
Toplam*	360*

*: Bu soruya 271 hemşire cevap vermiş ve aynı hemşire birden fazla öneri yazabildiği için sayı katlanmıştır

"Hemşireler kendilerini, uygulamaları değiştirmek için yeterli güce sahip görmemektedir" maddesini en önemli engel olarak algılamışlardır. Diğer önemli engeller ise "İş yerinde araştırmaları okumak için yeterli zaman yok-

tur" ve "Hemşirelik uygulamaları için yeterli imkan yoktur" şeklinde sıralanmıştır (Tablo IV). Retsas, Parahoo ile Closs ve ark.nın çalışmalarında da "Hemşireler kendilerini, uygulamaları değiştirmek için yeterli güce sahip görmemek-

tedir" maddesi ilk üç sıra içinde yer almaktadır (8,14,15). Bu sonuç hemşirelerin araştırma sonuçlarını kullanma konusunda bilgi ve otorite eksikliği içinde olduklarını göstermektedir. Bu sonuçlarda öncelikle araştırmamıza katılan hemşirelerin eğitim seviyelerinin etkili olduğu düşünülebilir. Şöyle ki, hemşirelerin %82.4'ünün iki yıllık yüksek okul (SMYO) ve dört yıllık lise (SML) seviyesinde hemşirelik eğitimi almış olması bu sonucu desteklemektedir. Ayrıca hemşirelerin %88.7'sinin daha önce bir bilimsel araştırmaya, %70.0'inin de bilimsel bir faaliyete katılmamış olması da diğer önemli faktörler olarak değerlendirilmiştir.

"İş yerinde araştırmaları okumak için yeterli zaman yoktur" ve "Hemşirelik uygulamaları için yeterli imkan yoktur" maddeleri ise birçok araştırmada en önemli olarak algılanan engeller arasında yer almakta ve bizim sonuçlarımızla benzerlik göstermektedir. (7,8,13-15,17,18).

Hemşirelerin en önemli olarak algıladıkları ilk on engelin yedisinin "Uygulama" alt grubu, diğerlerinin ise "Sunum" alt grubu ile ilgili maddelerden oluştuğu görülmektedir (Tablo IV). Bu engellerin çoğunlukla; hemşirelerin bilgi ve otorite eksikliği, zaman yokluğu, sağlık ekibinin ve hastane yönetiminin desteğinin yokluğu, araştırmaların sunumları ile ilgili yetersizliklerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Tsai tarafından yapılan çalışmada da zaman yokluğu, personel eksikliği, bilgi yetersizliği, maddi destek yokluğu ve kolaylaştırıcı faktörlerin yeterli olmaması en önemli engeller olarak ortaya konmuştur (21). Bu sonuçlar diğer çalışmalarla da benzerlik göstermektedir (7,8,13-15,22,23).

Oranta ve ark.nın Finlandiya'da yaptıkları benzer bir çalışmada "Araştırmalar genellikle yabancı bir dilde yayınlanmaktadır" maddesi en önemli engel olarak saptanmıştır. Yazarlar bu sonucu, ülkelerinde sadece bir tane hakemli bilimsel hemşirelik dergisinin bulunması ve Finlandiya'daki hemşirelik çalışmalarının büyük bir bölümünün İngilizce olarak yayınlanmasına bağlamaktadır (16). Bizim çalışmamızda bu madde, Kajermo ve ark.nın çalışmasında olduğu gibi dokuzuncu sırada yer almakta olup, önemli bir engel olarak değerlendirilmiştir (13). Türkiye'de hemşirelik araştırmalarının çoğu, Finlandiya'nın aksine ulusal hakemli hemşirelik dergilerinde yayınlandığı için, hemşirelerin okuyabileceği daha fazla Türkçe araştırma makalesi vardır. Bununla birlikte hemşirelerin aynı maddeye verdikleri "Fikrim yok" cevaplarının yüksek olması (%31.7) ise hemşirelerin çoğunluğunun (%90.8) takip ettikleri bir dergi olmaması ile de açıklanabilir (Tablo II).

Dikkate değer olarak araştırmamızda, hemşirelerin "Fikrim yok" yanıtını verdikleri maddelerin "Araştırma" alt grubunda yoğunlaşması; hemşirelerin araştırma konusunda bilgi eksikliği içerisinde olmaları ve Tablo II'deki verilerde belirtilen, araştırmalara, bilimsel etkinliklere ve kurslara katılımlarının çok az olması ile açıklanabilir.

Araştırmamızda ölçek genel puan ortalamaları ile hemşirelerin bazı tanıtıcı özellikleri ve bilimsel aktivitelere katılma durumları karşılaştırılmıştır (Tablo V). S.B. hastanelerinde çalışan ve daha önce bilimsel araştırma yapan hemşirelerde genel ölçek ortalamalarının daha yüksek olması, bu hemşirelerin araştırma sonuçlarını

kullanmada daha fazla engel algıladıklarını göstermektedir. Daha önce araştırma yapan hemşirelerin engel algılarının yüksek olması, bu hemşirelerin araştırma sürecindeki güçlükleri yaşamaları ve yeterli araştırma bilgilerinin olmaması nedeniyle bu güçlüklerle baş etmede yetersiz kalmalarından kaynaklanmış olabilir. Hemşirelerin sadece %1.0'inin mezuniyet sonrası araştırma konusunda eğitim almış olması bu değerlendirmeyi desteklemektedir. GATA Eğitim Hastanesi ve diğer askeri hastanelerde çalışan hemşirelerin araştırma sonuçlarını kullanmada daha az engel algılamalarında; bu hastanelerde araştırma yapma ve sonuçlarını uygulama konusunda kurumsal ve eğitimsel olarak daha az engelle karşılaşılmasının etkili olabileceği değerlendirilmiştir.

Araştırmamızda hemşireler, en önemli üç kolaylaştırıcı faktör olarak kurum ve yönetim desteği, araştırma merkezi kurulması ve eğitim desteğinin önemini vurgulamaktadırlar. Parahoo'nun çalışmasında da benzer şekilde yöneticilerin desteği en önemli kolaylaştırıcı faktör olarak belirtilmiştir (14). Kajermo ve ark.nın çalışmasında hemşirelere eğitim desteğinin sağlanması gerekliliği vurgulanmıştır (13).

Bu çalışma "Engeller Ölçeği"nin Türk Hemşireleri için kullanılabilir olduğunu göstermiştir. Diğer sonuçlar açısından bakıldığında bu çalışmada araştırma sonuçlarını kullanmada en önemli engel olarak hemşirelerin kendine güven ve otorite yokluğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçlarını kullanmayı kolaylaştırıcı faktör olarak, karşımıza ilginç bir sonuç çıkmıştır. Hemşireler araştırma kullanımını konusunda kendi otorite eksikliklerini önemli bir engel olarak görmelerine rağmen,

kolaylaştırıcı olarak öncelikle kurum ve yönetim desteğini gerekli görmüşlerdir.

Ayrıca hemşirelikte eğitim seviyesinin yükseltilmesi ile gönüllü hemşirelere mezuniyet sonrası araştırma eğitimi verilmesinin, araştırma yapmayı ve sonuçlarını kullanmayı kolaylaştırmada etkili faktörler olabileceği kanısına varılmıştır.

Bizim araştırmamız ile diğer araştırmaların bulguları arasında benzerlik görülme oranı yüksek olmakla birlikte, farklılıkların ulusal ve kültürel yapı ile araştırmaların yöntemsel farklılıklarından kaynaklanmış olabileceği değerlendirilmiştir.

Funk tarafından geliştirilen "Engeller Ölçeği" günümüzde halen geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte hemşirelerin eğitim seviyelerinin artması, KDU kavramının hemşirelik uygulamalarına daha fazla girmesi, hemşirelik yayınlarının ve yayınlara ulaşım imkanlarının artması (internet ve veri tabanları gibi) ve toplumsal farklılıklar nedeniyle hemşireler tarafından algılanan engeller farklılaşabilmektedir. Bu konudaki engellerin belirlenmesinde, ölçek kullanılarak yapılan kantitatif çalışmalarla desteklenmesi önerilmektedir.

Araştırmanın başka hemşire gruplarında da (örneğin akademisyenler ve birinci basamak sağlık hizmetlerinde görev yapan hemşireler gibi) tekrarlanması, bu konuda daha sağlam kanıtlara ulaşılmasında etkili olabilir.

Araştırmamızda hemşirelerin de belirttiği gibi, özellikle büyük hastanelerde araştırma merkezlerinin kurulması, araştırmalar için yönetim desteğinin artırılması, araştırma sonuçlarının du-

yurulması için hizmet içi eğitimler ve hemşirelere zaman sağlanması önerilmektedir.

Teşekkür

Araştırmanın yapıldığı GATA, Etimesgut Hava Hastanesi, Ankara Asker Hastanesi ve S.B. hastaneleri yöneticilerine, hemşirelik hizmetleri müdürlüklerine ve araştırmaya katılan hemşireler ile "Engeller Ölçeği"nin kullanımına izin veren Prof. Sandra Funk (PhD)'a teşekkür ederiz.

Kaynaklar

1. Khorshid L. Hemşirelerin hemşirelik araştırmalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 1996; 12: 13-19.
2. Bayık A. Hemşirelik disiplini ve araştırma. In: Erefe İ (ed). Hemşirelikte Araştırma İlke Süreç ve Yöntemleri. 3. Basım. İstanbul: Odak Ofset, 2004: 13-26.
3. Tanner CA. Evidence-based practice: research and critical thinking. J Nurs Educ 1999; 38: 99.
4. Beyea SC. Why should perioperative RNs care about evidence-based practice. AORN J 2000; 72: 109-111.
5. Johnson M, Griffiths R. Developing evidence-based clinicians. Int J Nurs Pract 2001; 7: 109-118.
6. Gosling AS, Westbrook JI, Spencer R. Nurses' use of online clinical evidence. J Adv Nurs 2004; 47: 201-211.
7. Sharp ND, Pineros SL, Hsu C, Starks H, Sales AE. A qualitative study to identify barriers and facilitators to implementation of pilot interventions in the veterans health administration. Northwest Network. Worldviews Evid Based Nurs 2004; 1: 129-139.
8. Retsas A. Barriers to using research evidence in nursing practice. J Adv Nurs 2000; 31: 599-606.
9. Sitzia J. Barriers to research utilization: the clinical setting and nurses themselves. Eur J Oncol Nurs 2001; 5: 154-164.
10. Mc Kenna H, Ashton S, Keeney S. Barriers to evidence based practice in primary care: a review of the literature. Int J Nurs Stud 2004; 41: 369-378.
11. Platin N. Kanıtı dayalı hemşirelik ülkemizde uygulanamaz. Neden? I. Uluslararası ve VIII. Ulusal Hemşirelik Kongresi, 29 Ekim-2 Kasım 2000, Antalya. Kongre Kitabı, 23-26.
12. Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derneği: Tarihçe. <http://www.hemarge.org.tr/page.php?ID=4> (27 Mayıs 2006).
13. Kajermo KN, Nordström G, Krusebrant A, Björvell HB. Barriers to and facilitators of research utilization, as perceived by a group of registered nurses in Sweden. J Adv Nurs 1998; 27: 798-807.
14. Parahoo K. Barriers to and facilitators of research utilization among nurses in Northern Ireland. J Adv Nurs 2000; 31: 89-98.
15. Closs SJ, Baum G, Bryar RM, Griffiths J, Knight S. Barriers to research implementation in two Yorkshire hospitals. Clin Effect Nurs 2000; 4: 3-10.
16. Oranta O, Routasalo P, Hupli M. Barriers to and facilitators of research utilization among Finnish Registered Nurses. J Clin Nurs 2002; 11: 205-213.
17. Bryar RM, Closs SJ, Baum G, et al. The Yorkshire barriers project: diagnostic analysis of barriers to research utilization. Int J Nurs Stud 2003; 40: 73-84.
18. Gerrish K, Clayton J. Promoting evidence based practice: an organizational approach. J Nurs Manag 2004; 12: 114-123.
19. Carrion M, Woods P, Norman I. Barriers to research utilisation among forensic mental health nurses. Int J Nurs Stud 2004; 41: 613-619.
20. Bayık A, Özsoy SA, Uysal A, Ardahan M, Özkahraman Ş. Araştırma kullanımında engeller ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirliği. III. Uluslararası ve X. Ulusal Hemşirelik Kongresi, 7-10 Eylül 2005, İzmir. Kongre Özet Kitabı, 31.
21. Tsai SL. Nurses' participation and utilization of research in the Republic of China. Int J Nurs Stud 2000; 37: 435-444.
22. Newman M, Papadopoulos I, Sigsworth J. Barriers to evidence-based practice. Intens Crit Care Nurs 1998; 14: 231-238.
23. Olade RA. Evidence based practice and research utilization activities among rural nursing. J Nurs Scholar 2004; 36: 220-225.